

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
(อพ.สธ.)

รายงานผลการดำเนินงาน

โครงการสำรวจความหลากหลายและจัดทำเส้นทางเรียนรู้พันธุ์พืชพื้นถิ่น ภายในศูนย์เรียนรู้
เศรษฐกิจพอเพียงปะคำ ตำบลหูก่านบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

โดย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ประจำปีงบประมาณ 2565

(พฤษภาคม 2564 – 30 กันยายน 2565)

ส่วนที่ 1 บทนำ

หลักการและเหตุผล

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่ ตำบลห้วยทับูน อำเภอบัวคำ จังหวัดบุรีรัมย์ เดิมพื้นที่ในเขตอำเภอบัวคำ อำเภอโนนดินแดง คือพื้นที่ผืนเดียวกันกับป่าดงใหญ่ ในอดีตที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ของป่า มีความหลากหลายของพืชพันธุ์ และในพื้นที่ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงแห่งนี้ ยังคงมีพื้นที่บางส่วนที่ยังเป็นป่าธรรมชาติที่เหลือน้อยมีความหลากหลายของพืชพันธุ์ถิ่น ที่มหาวิทยาลัยได้อนุรักษ์ไว้ พื้นที่ป่าดั้งเดิมประมาณ 4 ไร่ การสำรวจข้อมูลพืชพันธุ์ถิ่นเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และศึกษาดูงานให้กับนักเรียน นักศึกษา และประชาชน เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของป่าพืชพันธุ์ถิ่น เรียนรู้คุณสมบัติและประโยชน์ของพืช การเรียนรู้ระบบนิเวศ จะเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคต และด้วยพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้นการสำรวจความหลากหลายและการจัดทำเส้นทางเรียนรู้พันธุ์พืชพันธุ์ถิ่นภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ) เพื่อเป็นข้อมูลเชิงอนุรักษ์และเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ป่าพันธุ์ถิ่นของชุมชน ท้องถิ่น ให้ประโยชน์ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อสำรวจความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์ถิ่นในตำบลห้วยทับูน อำเภอบัวคำ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อจัดทำเส้นทางเรียนรู้พืชพันธุ์ถิ่นภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ) ตำบลห้วยทับูน อำเภอบัวคำ จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความหลากหลายพืชพันธุ์ถิ่น

ข้อมูลพื้นที่เป้าหมาย

ระบุข้อมูลบริบทชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ราชพัสดุ (ที่ราชพัสดุ ทะเบียนเลขที่ บร. 808) มีเนื้อที่ 1,834 ไร่ และได้อนุญาตให้เกษตรกรเข้าใช้ประโยชน์เพื่อทำการเกษตรบรรเทาความเดือดร้อน จำนวน 230 ครัวเรือน ในพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ ซึ่งเกษตรกรใช้ปลูกข้าว ปลูกมันสำปะหลัง และอีกส่วนพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยใช้ปฏิบัติการเพื่อเป็นแหล่ง

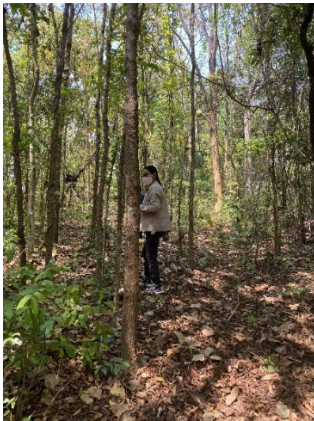

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

ก็ตามพื้นที่ป่าที่ยังมีความสมบูรณ์ที่อยู่ใกล้กับชุมชนก็หาดูได้ยาก และในส่วนของพื้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีพื้นที่ที่เป็นป่าและยังความอุดมสมบูรณ์ของป่าไว้ อนุรักษ์ต้นไม้ไว้เหมาะที่จะเป็นสื่อการเรียนรู้ความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึก การเห็นคุณค่าของป่า จึงควรจัดให้เป็นฐานเรียนรู้หนึ่งของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และเชิญชวนให้กับโรงเรียน หรือผู้ที่สนใจได้ใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ สร้างความรักความผูกพันของคนในพื้นที่ และมหาวิทยาลัย

ความต้องการของชุมชน

การจัดการและพัฒนาพื้นที่ฐานเรียนรู้ป่าให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ด้านสมุนไพร ด้านเดินป่า และการแปรรูปผลผลิตจากป่า เช่น ยังมีมะหาด เหลี่ยม ที่ถึงฤดูกาลของการออกผลผลก็มีจำนวนมาก พื้นที่ป่าขนาดไม่กว้างมากเหมาะกับการทำเส้นทางเดินป่าเพื่อการเรียนรู้ให้กับเยาวชน และประชาชนที่สนใจจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และศูนย์การเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยให้เป็นจุดท่องเที่ยว จุดพักผ่อนสำหรับผู้เดินทางผ่านไปมา

พื้นที่ป่าขนาด 4 ไร่

ส่วนที่ 2 ขั้นตอนการทำงาน

ขั้นเตรียมการ

1. การประชุมหารือคณะทำงาน ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านพืชพื้นท้องถิ่นเพื่อให้ข้อมูลด้านคุณสมบัติของพืชในท้องถิ่น และประสานนักวิชาการอาจารย์มหาวิทยาลัยร่วมเป็นคณะทำงาน
2. ออกแบบเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมพันธุ์พืชพื้นถิ่นภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
3. ชี้แจงเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความหลากหลายพันธุ์พืชพื้นถิ่น

ขั้นดำเนินการ

1. การลงพื้นที่สำรวจความหลากหลายของพันธุ์พืชพื้นถิ่นในตำบลหูก้านบ อำเภอบะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ เป้าหมายปีนี้ได้ทำการสำรวจพื้นที่ป่าภายในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ) ซึ่งมีพื้นที่ป่าขนาด 4 ไร่ ซึ่งได้เก็บข้อมูล
2. การออกแบบและจัดทำเส้นทางการเรียนรู้พืชพื้นถิ่นภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ)
3. จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความหลากหลายของพืชพื้นถิ่นให้กับเยาวชน

ขั้นการติดตามประเมินผล

1. การติดตามประเมินผลตามความสำเร็จของกิจกรรมตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
2. ประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
3. การรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานต่อคณะกรรมการกำกับติดตามโครงการ

ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงาน

- ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด ค่าเป้าหมาย

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	ผลการดำเนินงาน
เพื่อสำรวจความหลากหลายของพันธุ์พืชพื้นถิ่นในตำบลหูก้านบ อำเภอ ปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์	สำรวจพืชพื้นถิ่นในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ)	1. ข้อมูลพืชพื้นถิ่น	สำรวจพื้นที่ 4 ไร่	1. ได้ข้อมูลพืชพื้นถิ่น จำนวน 47 ชนิด มีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะของต้น ใบ และสรรพคุณ 2. จัดเก็บในรูปแบบเว็บเพจ https://www.itbru.com/localplants/?cat=13
เพื่อจัดทำเส้นทางการเรียนรู้พืชพื้นถิ่นภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ) ตำบลหูก้านบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์	การวิเคราะห์จุดเด่นของป่า เช่น พืชที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นจัดทำเส้นทางเพื่อการเรียน	1.เส้นทางเดินป่าพื้นถิ่นเพื่อการเรียนรู้ 2.ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับพืชพื้นถิ่น	เส้นทางในพื้นที่ป่า 4 ไร่ มีระยะทางเดิน 200 เมตร	มีเส้นทางเดินป่าเพื่อการเรียนรู้พืชชนิดต่างๆ ด้วยระยะทาง 200 เมตร และจัดทำข้อมูลสารสนเทศด้วยการสแกน QR Code เพื่อศึกษาข้อมูลพืชชนิดต่างๆ ซึ่งได้จัดทำเป็นจุดให้ความรู้ 16 จุด เพื่ออธิบายข้อมูล เช่น เถาพันช้าย แด้วเหลื่อม ตุมกา ปรง พลวง หนามแท่ง เป็นต้น
เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความหลากหลายพืชพื้นถิ่น	1.ได้ทำการเปิดพื้นที่เป็นฐานเรียนรู้ป่าพื้นถิ่น 2.ประชาสัมพันธ์เชิญโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่นำนักเรียนเข้ามาเรียนรู้	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ป่าพื้นถิ่น	65 คน	1.ทำการเปิดฐานรู้เรียนรู้ป่าพื้นถิ่น และประชาสัมพันธ์ให้กับผู้บริหาร ผู้นำ และหน่วยงานในพื้นที่ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2565 2.จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ป่าพื้นถิ่น โดยมีกลุ่มเป้าหมายเยาวชนจากโรงเรียนในพื้นที่ เช่น โรงเรียนไทยเจริญ

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	ผลการดำเนินงาน
				โรงเรียนบ้านสุขสำราญ โรงเรียนปะคำพิทยาคม และ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ บุรีรัมย์ 3.ให้ปราชญ์ชาวบ้านเป็น วิทยากรนำอธิบายประโยชน์ ของป่า และสรรพคุณของพืช แต่ละชนิด

● ผลการดำเนินงานเชิงคุณภาพ (Impact)

➤ ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเมื่อดำเนินโครงการไปแล้ว

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์มีบทบาทในขับเคลื่อนงานโครงการพระราชดำริด้านการอนุรักษ์พันธุ์พืช
2. มีแหล่งเรียนรู้ที่ด้านความหลากหลายพืชพื้นถิ่นของตำบลหูก่านบ อำเภอบะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ เกิดประโยชน์ต่อการค้นคว้าวิจัยและบริการวิชาการต่อไป
3. การดำเนินโครงการสามารถบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอน สร้างประสบการณ์และทักษะทางวิชาการให้กับนักศึกษา
4. เกิดการปลูกจิตสำนึกร่วมกันระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษาต่อคุณค่าและประโยชน์ของความหลากหลายทางพืชพื้นถิ่น

➤ นักวิชาการเกิดประสบการณ์และการทำงานโครงการอย่างไร

1. การจัดการพื้นที่เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน และสามารถประสานเชื่อมโยงกับผู้รู้ในท้องถิ่นให้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับป่าพื้นถิ่น ตลอดจนประโยชน์จากพืชชนิดต่างๆ สู่เยาวชน
2. การบูรณาการดำเนินโครงการร่วมกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันของผู้เรียน และกิจกรรมโครงการ เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล หรือกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับป่าพื้นถิ่นให้กับเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้ที่สนุกสนาน

➤ สร้างและขยายเครือข่าย

เรื่องของป่าพื้นถิ่นเพื่อให้เกิดการขยายผลและเห็นความสำคัญป่าไม้ นอกจากการให้ความรู้แก่เยาวชนและผู้สนใจด้วยการศึกษาในป่าด้วยเส้นทางที่กำหนดไว้แล้ว ยังมีการปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรักและห่วงแหนป่าไม้ มีกิจกรรมส่งเสริมการปลูกป่าในวันสำคัญ และการแปรรูปไม้ให้เป็นปุ๋ยและดินปลูก เชื่อมโยงกับจิตอาสาของนักศึกษา และเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ เครือข่ายคนรักแฟก เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ 4 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการบริการวิชาการ

โครงการสำรวจความหลากหลายและการจัดทำเส้นทางเรียนรู้พันธุ์พืชพื้นถิ่น ภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลหูก้าน อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ได้สำรวจชนิดของพืชพื้นถิ่นที่ยังมีอยู่ในป่าพื้นที่เป้าหมายขนาด 4 ไร่ ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ มีพืชจำนวน 43 ชนิด ที่ได้เก็บรวบรวมไว้ในครั้งนี้ และได้จัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ผ่านเว็บเพจ สามารถที่จะพัฒนาปรับปรุงข้อมูลไปได้อย่างต่อเนื่อง ในส่วนของเส้นทางการเรียนรู้ได้พัฒนาเส้นทางเดินป่าในพื้นที่ที่เป็นทางเดินเท้า มีความยาวของระยะทางการเดินป่า 200 เมตร มีระบบข้อมูลสารสนเทศพืชในรูปแบบคิวอาร์โค้ด (QR code) ประจำเส้นทางเดิน จำนวน 16 จุด เช่น เถาพันช้าย หนามแท่ง มะหาด มะขามป้อม ประงป่า เหลี่ยม พลวง กลอย เป็นต้น ผู้ที่เดินทางศึกษาสามารถสแกนศึกษาข้อมูลเบื้องต้นได้อย่างสะดวก

สำหรับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ได้ประสานโรงเรียนในพื้นที่รับรู้ข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายของพืช และได้ทดสอบกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียนและนักศึกษา จำนวน 65 คน ด้วยการใช้เส้นทางเดินป่าที่มีความยาว 200 เมตร พร้อมฟังคำบรรยายจากปราชญ์ชาวบ้านให้ความรู้ นำแนวคิดป่า 5 ระดับ และ ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง ประกอบกับต้นไม้จริง นอกจากนี้ยังได้จัดกิจกรรมการแปรรูปไม้ให้เป็นปุ๋ยที่เน้นให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการ ตลอดจนการปลูกป่าในพื้นที่เพิ่มเติม เป็นต้น หลังกิจกรรมมีการจัดทำสรุปความคิดเห็นต่อกิจกรรม ทำให้นักเรียน นักศึกษา สะท้อนความรู้สึกต่อกิจกรรมว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจได้ดีเพราะได้เห็นต้นไม้จริง เห็นประโยชน์จากป่า เห็นความสวยงามของป่า ของต้นไม้ และหลายคนเพิ่งรู้ว่ามีแหล่งเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาบุคลากรเพื่อเป็นวิทยากรนำชมแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีเทคนิคในการสร้างกระบวนการเรียนรู้
2. การจัดบูรณาการเรียนการสอนกับการกิจกรรมป่าพื้นที่อื่น เช่น การทำวิจัยของนักศึกษา การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากป่าเพื่อเป็นสินค้าของศูนย์การเรียนรู้
3. การเก็บข้อมูลพืชเพิ่มเติมเพราะยังมีพืชหลายชนิดโดยเฉพาะพืชหัวใต้ดินการเก็บข้อมูลให้อยู่ในช่วงฤดูกาลที่เหมาะสม เป็นต้น

ส่วนที่ 5 การนำไปใช้ประโยชน์และขยายผล

ด้านวิชาการ

เนื้องพื้นที่ป่าพื้นถิ่นเป็นฐานเรียนรู้หนึ่งของศูนย์การเรียนรู้ปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้ และเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สำคัญให้กับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริมการวิจัยเพื่อค้นคว้าหาความรู้ที่เกิดจากป่าพื้นถิ่นแห่งนี้ที่มีฐานข้อมูลพืช 47 ชนิด

ด้านประโยชน์สาธารณะ

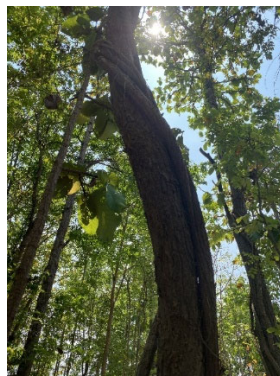
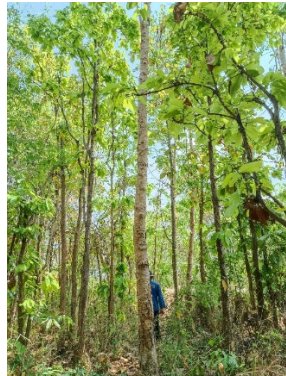
หน่วยงานในท้องถิ่น เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล สิ่งแวดล้อม และกลุ่มเครือข่าย สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงานขององค์กรได้

ด้านเชิงพาณิชย์

1.มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรไทบ้านเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ) ที่ดูแลฐานเรียนรู้เกษตรผสมผสานที่อยู่ในพื้นที่ สามารถบูรณาการกิจกรรมกับฐานเรียนรู้ และควรนำผลผลิตของป่าสู่การแปรรูปเป็นสินค้าของกลุ่ม

2.การแปรรูปต่อยอดผลผลิตสู่การเป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ ซึ่งมีพืชบางชนิดมีผลผลิตในฤดูกาลที่น่าสนใจ เช่น มะหาด หว้า เหลี่ยม สมุนไพร เป็นต้น

ภาพประกอบกิจกรรม

ภาพการสำรวจป่า

ภาพ เส้นทางการเรียนรู้ภายในป่าพื้นถิ่น ขนาดพื้นที่ 4 ไร่ มีความยาวเส้นทาง 200 เมตร

ภาพผู้บริหารเปิดฐานการเรียนรู้ 9 กรกฎาคม 2565

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ป่าพื้นถิ่น

การสรุปบทเรียนและนำเสนอของแต่ละกลุ่ม

การทำสารสนเทศพืชในเส้นการเรียนรู้ จำนวน 16 จุด

